כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 3 מתוך 3 | 45 דק' | סוכה ל ע"א

חמ"ד: הסוגיה אינה בתכנית החובה לחט"ב (ז': סוגיות חנוכה ותפילין או "המניח"; ח': קידושין; ט': "השוכר את האומנין"). מתאימה להעשרה לקראת סוכות ולהמשך יחידת מסכת סוכה באתר. ממלכתי: העשרה.

"שונא גזל בעולה": המלך שמשלם מכס

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את המשל על המלך שמשלם מכס ויזהו בו משל ונמשל.
- התלמידים יסבירו את הפסוק "כי אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה" לפי הדרשה ולפי רש"י.
- התלמידים יסבירו את הרעיון "ממני ילמדו": מנהיג שמחנך בדוגמה אישית.
- התלמידים יכתבו תשובה אישית לשאלת היחידה.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

האם מטרה טובה יכולה להצדיק דרך פסולה?

לולב גזול נראה בדיוק כמו לולב כשר. בכל שיעור נגלה עוד שכבה של התשובה: "לכם", "מצוה הבאה בעבירה" ו"שונא גזל בעולה". בשיעור האחרון כל תלמיד יכתוב תשובה משלו.

🧪 פתיחה: המנהל עומד בתור

שואלים: **מנהל בית הספר נכנס לקפטריה. מותר לו לעקוף את התור? ואם הוא עומד בתור, מה התלמידים לומדים מזה?** (5 דקות)

📖 הסבר למורה

רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי דורש את הפסוק מישעיהו (סא, ח) "כי אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה". המשל: מלך עובר בבית המכס ואומר לעבדיו לשלם מכס. הם שואלים: "והלא כל המכס כולו שלך הוא?" והוא עונה: "ממני ילמדו כל עוברי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס". כך הקב"ה, שהכול שלו, אומר "שונא גזל בעולה" – כדי שבניו ילמדו ממנו ויתרחקו מהגזל.

רש"י: "בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם, ואע"פ שהכל שלי". כלומר, אפילו כשהקורבן "חוזר" לבעליו האמיתי, הקב"ה לא רוצה אותו בדרך של גזל.

מכאן אפשר לדון (פירוש שלנו) בשני רעיונות: (1) הדרך חשובה, לא רק התוצאה; (2) מי שבראש מחנך בדוגמה אישית. שניהם עונים על שאלת היחידה.

📜 המקור (הגמרא מתוך ספריא, מהדורת William Davidson המנוקדת; רש"י מתוך ספריא, דפוס וילנא)

מילים קשות: **מָשָׁל** = סיפור דימוי; **נִמְשָׁל** = הרעיון שהמשל מסביר; **בֵּית הַמֶּכֶס** = מקום גביית מס; **מוֹכְסִים** = גובי המס; **יַבְרִיחוּ עַצְמָן** = יתחמקו; **עוֹבְרֵי דְּרָכִים** = נוסעים; **עוֹלָה** = קורבן.

גמרא, סוכה ל ע"א: המשל

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַאי דִּכְתִיב: ”כִּי אֲנִי ה’ אוֹהֵב מִשְׁפָּט שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה” — מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס, אָמַר לַעֲבָדָיו: תְּנוּ מֶכֶס לַמּוֹכְסִים. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא כָּל הַמֶּכֶס כּוּלּוֹ שֶׁלְּךָ הוּא? אָמַר לָהֶם: מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ כָּל עוֹבְרֵי דְּרָכִים וְלֹא יַבְרִיחוּ עַצְמָן מִן הַמֶּכֶס. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר: ”אֲנִי ה’ שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה”, מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ בָּנַי וְיַבְרִיחוּ עַצְמָן מִן הַגָּזֵל.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: מה פירוש הפסוק "כי אני ה' אוהב משפט, שונא גזל בעולה"? משל למלך בשר ודם שעבר בבית המכס. אמר לעבדיו: תנו מכס לגובים. אמרו לו: והלא כל המכס כולו שלך? אמר להם: ממני ילמדו כל הנוסעים, ולא יתחמקו מהמכס. כך הקב"ה אמר: "אני ה' שונא גזל בעולה" – ממני ילמדו בני ויתרחקו מן הגזל.

רש"י, ד"ה שונא גזל בעולה

שונא גזל בעולה - בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם ואע"פ שהכל שלי ואף מתחלה שלי היתה:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בגמרא במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהגמרא.

📜 **כתוב:** "אֲנִי ה’ שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה"

💭 **מפרשים:** רש"י: "בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם ואע"פ שהכל שלי ואף מתחלה שלי היתה".

📜 **כתוב:** "מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ כָּל עוֹבְרֵי דְּרָכִים וְלֹא יַבְרִיחוּ עַצְמָן מִן הַמֶּכֶס"

💭 **מפרשים:** פירוש שלנו (לדיון): המלך משלם לא כי הוא חייב, אלא כדי ללמד את כולם בדוגמה אישית.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף המקורות מהעמוד הזה (או הגמרא), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: המנהל עומד בתור (5 דקות)
2. קריאת הדרשה: הפסוק והמשל, בזוגות (8 דקות)
3. טבלת משל ונמשל על הלוח (8 דקות)
4. רש"י: "ואע"פ שהכל שלי" (6 דקות)
5. דף העבודה (8 דקות)
6. כתיבת תשובה לשאלת היחידה (7 דקות)
7. כרטיס יציאה (3 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

הבנה (מה כתוב?)

1. מה ביקש המלך מעבדיו, ומה שאלו אותו?
2. מה ענה המלך?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מי הוא המלך במשל, ומי העבדים? מה הוא "המכס" בנמשל?
2. לפי רש"י, מה הקב"ה "שונא" בעולה?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם דוגמה אישית משפיעה יותר מכללים? תנו דוגמה.
2. שאלת היחידה: האם מטרה טובה יכולה להצדיק דרך פסולה? כתבו תשובה עם ראיה מכל אחד משלושת השיעורים.

🏁 סיכום השיעור

זה השיעור האחרון ביחידה. שלוש תשובות לשאלה הגדולה: "לכם – משלכם" (שיעור 1), "מצוה הבאה בעבירה" (שיעור 2), ו"שונא גזל בעולה" (השיעור הזה). כל תלמיד כותב את התשובה שלו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. השלימו: "ממני ילמדו _____".
2. במשפט אחד: מה למדתי ביחידה על הדרך ועל המטרה?

💡 הערות למורה

הפסוק הוא מישעיהו סא, ח. בגמרא כתוב "שונא גזל בעולה", כלשון הפסוק.

אפשר להרחיב לדיון על מנהיגות: למה דווקא מי שפטור (המלך) צריך לשלם?

לסיום היחידה מומלץ לתלות על הלוח את שלוש ה"תשובות" ולבקש מכל תלמיד לבחור אחת ולנמק.

למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים, שאלות בחירה ומשפטי פתיחה.

📝 בדף העבודה

טבלת משל ונמשל, שאלות על הדרשה ועל רש"י, ו★ כתיבת תשובה לשאלת היחידה. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות בחירה, משפטי פתיחה ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- סוכה ל ע"א (ספריא)
- רש"י על סוכה ל ע"א (ספריא)
- ישעיהו סא, ח (ספריא)

מחוון: "שונא גזל בעולה": המלך שמשלם מכס

1. המלך = הקב"ה; המכס = האיסור לגזול (או: החובה ליושר); עוברי הדרכים = בני ישראל; "ממני ילמדו" = הקב"ה מתרחק מגזל כדי שבניו ילמדו ממנו.
2. "והלא כל המכס כולו שלך הוא?": המלך משלם לעצמו, ולכן לכאורה אין בזה טעם.
3. רש"י: הוא שונא "את הגזל שאתם גוזלים אותם" בעולות שמביאים לו, "ואע"פ שהכל שלי", אף שהכול שייך לו מלכתחילה.
4. כמו שלולב גזול פסול גם אם המצווה "טובה", כך הקב"ה לא רוצה קורבן שבא בגזל. הדרך חלק מהמצווה (פירוש).
5. תשובה פתוחה עם ראיות: "לכם – משלכם" (שיעור 1); "מצוה הבאה בעבירה", גם אחרי יאוש (שיעור 2); "שונא גזל בעולה" והמשל (שיעור 3).